

JEŽATKA KUŘÍ NOHA – PROBLÉM NEJEN PRO PĚSTOVÁNÍ KUKUŘICE

Ježatka kuří noha je plevelným druhem původně pocházejícím ze střední a východní Asie. V současnosti je považována za jeden z nejexpanzivnějších plevelů, který je rozšířen téměř po celém světě. Na území naší republiky se rozšířila v souvislosti s pěstováním kukuřice koncem 60. let minulého století.

Ježatka kuří noha (*Echinochloa crus-galli*, syn. *E. erecta*, *Panicum erectum*) je jednoletou, pozdně jarní trávou, která taxonomicky náleží do čeledi lipnicovité (Poaceae). Lidově se jí také říká mušec, kuří noha nebo též plané proso, protože dříve měla podobné využití v gastronomii jako proso. Vařily se celé obilky nebo se přidávaly mleté do mouky. Využívala se též pro přípravu kaší nebo knedlíků

a pražená semena ježatky se používala jako náhražka kávy. Jako řada bylin má i ježatka léčivé účinky. Používá se jako tonikum, je lidovým lékem pro léčbu vředů a potíží se slezinou. Výhonky a kořeny se používají na zastavení krvácení z ran. Ježatka kuří noha je ale dnes hlavně považována za kosmopolitní plevelný druh, který je rozšířený především v teplém a mírném pásmu světa.

POPIS DRUHU

Ježatka kuří noha je velmi variabilním druhem, jen v Evropě má devět variant, které zahrnují jak osinaté (s osinami o délce 25–50 mm), tak bezosinaté formy (s osinami o délce 5–10 mm), přičemž se jedná o osiny vyrůstající z druhé plevy klásku. Výška této trsnaté trávy se pohybuje v rozmezí 20–120 cm a v podmínkách optimálních pro její růst může vytvářet až několik desítek

odnoží. V půdě vytváří bohaté svazčité kořeny. Stéblo trávy je hladké, lysé s chomáčky chloupků na výrazných kolénkách, často načervenalé, 1–1,2 cm široké. Kvete od června do podzimu a květenstvím je 5–10 cm dlouhá, přímá, častěji však mírně převislá lata. Ta je tvořená několika hroznovitě uspořádanými lichoklasy, zelené nebo nařezavělé barvy, kdy se délka jednotlivých klásků pohybuje kolem 3–4 mm.

Charakter květenství umožňuje výrazně měnit počty klásků v latě, jejichž počet se může pohybovat od 200 do 2000. Na jedné rostlině tak bývá rozdílný počet plodů – obilek (jednokvětých klásků), které jsou pluchaté, vejčitého tvaru, na svrchní straně vypouklé, na vnitřní straně zploštělé. Povrch obilek je hladký a lesklý s ostrými hranami a žlutou barvou. Obilky bývají uzavřeny ve třech nestejných, matných, žebernatých, pluchatých plevách, z nichž dvě jsou ukončeny hrotem a třetí osinou. Délka obilky je 2 mm, šířka 1,5 mm, HTS 1,9 g; počet obilek v 1 g je 526. Semena ježatky dozrávají postupně a po dosažení plné zralosti obilky dopadají na půdu, kde tvoří půdní zásobu. Dormance po dozrání trvá 3–6 měsíců s tím, že hromadné klíčení nastává až následující rok zjara a v létě při vyšších teplotách půdy a vyšší vlhkosti.

Semena klíčí při teplotách od 13 °C, max. je 40–45 °C. Ježatka vzhází dobře z hloubky 3–5 cm (až 12 cm) a je schopna vzházet i pod vodou. Odborná literatura zmiňuje až třicetiletou perzistenci obilek v půdě. Ve vlhčích a činných půdách v běžných polních podmínkách mohou zůstat obilky životaschopné 8 až 10 let. V hustě zapojených porostech (např. v obilninách), kde nedochází k dostatečnému oteplení půdy a kde nejsou příznivé světelné podmínky, ježatka kuří noha neklíčí nebo již vzešlé rostliny zakrňují.

NÁROKY NA STANOVIŠTĚ

Šíření ježatky na území naší republiky bylo pozorováno koncem 60. let minulého století v souvislosti s monokulturním pěstováním kukuřice. Kvůli preemergentním aplika-

cím vysokých dávek triazinoých herbicidů v kukuřičných porostech ježatka získala rezistenci vůči těmto přípravkům a tím došlo k jejímu rychlému rozšíření. Na území ČR byly nalezeny biotypy ježatky charakteristické svou rezistencí vůči přípravkům patřícím do skupiny inhibitorů PSII. Princip účinku spočívá v inhibici fotosyntézy ve fotosystému II (PSII), avšak u rezistentních populací dochází ke genetické změně aminokyseliny, a tím dochází ke znemožnění navázání molekuly herbicidu a přenos elektronů nadále pokračuje, jak je tomu u rostlin, které herbicidem ošetřeny nebyly.

Ježatka kuří noha roste na vlhkých, výživných, humózních půdách, písčitých úhorech, podél cest a břehů vod. Lze ji též nalézt na nevyživných a suchých lokalitách, kde však dosahuje menšího vzrůstu.

Vyhovují jí teplé, nížinné oblasti, kde se též dříve vyskytovala. V dnešní době ji často nacházíme i na orných půdách ve výše položených bramborářských oblastech. Vzestup jejího výskytu spočívá především v silné konkurenční schopnosti a v klimatických změnách v posledních letech. Ježatka se v současnosti vyskytuje v širokořádkových plodinách na většině orné půdy. Jako plevelný druh působí problémy především v okopaninách, zelenině a kukuřici, ale i v prořídlech obilninách. Kromě toho zapleveluje řadu dalších polních, ale i zahradních plodin.

MOŽNOSTI OCHRANY

Obilky ježatky mohou být rozšiřovány různými způsoby, nejčastěji nečistým osivem, statkovými hnojivy, balíčkovou sadbou a závlahovou vodou. Při hubení ježatky jsou základem preventivní metody, tj. především zabránění šíření obilek osivem, statkovými hnojivy, vyloučení dozrávání a vysemenění během vegetace a postupné snižování zásoby obilek v půdě. Jde především o mechanické hubení plečkováním, okopávkou, ale i o upravené osevní sledy plodin (řepka, obilniny), kde se nemůže tak dobře uplatnit a vysemenit. V podmínkách intenzivního pěstování okopanin a zeleniny je ovšem nutné ježatku důsledně regulovat, a to jak běžnými agrotechnickými zásahy, tak i povolenými herbicidy. V ostatních plodinách je nutné udržovat dobře zapojený porost, aby se na prázdných místech nevytvářely vhodné podmínky pro růst ježatky. ■

Ježatka kuří noha patří mezi nejrozšířenější plevelné druhy

Dr. Ing. Zdeněk Chromý
ÚKZÚZ Brno
Foto Michael Becker